

Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας

«Δημιουργώντας» την ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα

Οι ευρωπαίοι πολίτες φαίνεται ότι γνωρίζουν πολύ λίγα πράγματα για τις δράσεις και τη λειτουργία της ΕΕ, τη θεωρούν απόμακρη και γραφειοκρατική και το χειρότερο, πιστεύουν ότι δεν συμβάλλει όσο θα έπρεπε στην επίλυση των οικονομικών και κοινωνικών τους προβλημάτων¹. Επί πλέον, οι ευρωπαίοι πολίτες δεν έχουν την δυνατότητα όχι μόνο να συμμετέχουν στη λήψη των ευρωπαϊκών αποφάσεων αλλά ούτε και να ενημερώνονται για αυτές ή να ανταλλάσσουν απόψεις μεταξύ τους για τα ευρωπαϊκά τεκταινόμενα που επηρεάζουν τη ζωή τους. Οι πρόσφατες διευρύνσεις της ΕΕ που ανέβασαν τον αριθμό των Κρατών Μελών (ΚΜ) σε 27 αλλά και οι παγκόσμιες οικονομικές διακυμάνσεις, αύξησαν τη δυσαρέσκεια των ευρωπαίων πολιτών απέναντι στην Ένωση καθώς μειώθηκαν τα περιθώρια για επιδοτήσεις και κάθε είδους χρηματοδοτήσεις από τον κοινοτικό προϋ-

Γράφει

η ΙΟΥΛΙΑ ΕΛΜΑΤΖΟΓΛΟΥ
Πολιτικός Επιστήμων

πολογισμό. Απαιτούνται ταυτόχρονα μεταρρυθμίσεις σε ευρωπαϊκές πολιτικές που ήταν για χρόνια ευνοϊκές απέναντι στους πολίτες, όπως πχ η Κοινή Αγροτική Πολιτική, συμπεριλαμβανομένων και εθνικών πολιτικών, όπως πχ η δημοσιονομική πολιτική, η οποία πρέπει πλέον να υπακούει στους περιορισμούς της ΟΝΕ δημιουργώντας σοβαρούς κλυδωνισμούς στο άλλοτε ισχυρό ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο.

Από την άλλη πλευρά, η εκχώρηση ολοένα και περισσότερων κυριαρχικών δικαιωμάτων των ΚΜ στην ΕΕ, με γνώμονα την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των

¹ ΕΥΡΩΒΑΡΟΜΕΤΡΟ 251/2006 για το μέλλον της ΕΕ. Το 49% των ευρωπαίων πολιτών θεωρούν ότι η ΕΕ είναι τεχνοκρατική ενώ το 43% θεωρούν ότι είναι αναποτελεσματική. http://ec.europa.eu/public_opinion

προκλήσεων του παγκόσμιου ανταγωνισμού, από τη νομισματική σταθερότητα και την ενεργειακή ασφάλεια μέχρι την παγκόσμια τρομοκρατία και την προστασία του περιβάλλοντος, έχει ως επακόλουθο την αναζήτηση ενός περισσότερο λειτουργικού και αποτελεσματικού τρόπου λήψης αποφάσεων. Η ειδική πλειοψηφία θα πρέπει να επεκταθεί και σε άλλες πολιτικές² ενώ θα πρέπει να καθιερωθεί η ευέλικτη διαδικασία της *ενισχυμένης συνεργασίας* από μερίδα των ΚΜ στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συμφωνία για δράση σε επίπεδο ΕΕ. Προτάσεις που περιέχονται στη Συνταγματική Συνθήκη –το κατεξοχήν κείμενο στο οποίο περιλαμβάνονται οι ρυθμίσεις για τη θεσμική μεταρρύθμιση της ΕΕ– αναφορικά με την επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας, τη μείωση του αριθμού των Επιτρόπων, τον καθορισμό Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κ.α. κινούνται προς την κατεύθυνση της ευελιξίας στη λήψη των αποφάσεων και της αποτελεσματικότερης λειτουργίας της ΕΕ.

Είναι φανερό ότι οι ανάγκες του παγκόσμιου περιβάλλοντος σηματοδοτούν μια νέα πορεία για την ΕΕ, μια πορεία που δεν μπορεί να ευο-

δωθεί χωρίς τη συγκατάθεση των ευρωπαίων πολιτών έστω και σε συμβολικό επίπεδο, αφού θεσμικά αρκεί η συγκατάθεση των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και των ευρωπαίων ηγετών. Οι αυξανόμενες, όμως, αντιδράσεις των ευρωπαίων πολιτών κυρίως με τα αρνητικά δημοψηφίσματα για τη Συνταγματική Συνθήκη στη Γαλλία και την Ολλανδία το 2005 σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ευρωπαϊκές αντιδράσεις για επιμέρους ζητήματα, όπως η διαβόητη Οδηγία για τις Υπηρεσίες (Οδηγία Μπολκενστάιν), οδήγησαν την ΕΕ στην αναθεώρηση του τρόπου επικοινωνίας της με τους ευρωπαίους πολίτες. Η εικόνα της ΕΕ φάνηκε ότι πάσχει και μαζί κινδύνευε όλο το ευρωπαϊκό εγχείρημα καθώς οι ευρωπαίοι πολίτες, σύμφωνα με τα δημοψηφίσματα, δεν υποστήριζαν το ευρωπαϊκό όραμα³. Δεν είναι τυχαίο ότι οι προσπάθειες της ΕΕ για την προσέγγιση των ευρωπαίων πολιτών και την αναμόρφωση της επικοινωνιακής πολιτικής της εντάθηκαν μετά το καλοκαίρι του 2005⁴, ύστερα από τα απορριπτικά δημοψηφίσματα της Συνταγματικής Συνθήκης.

² Στη Συνταγματική Συνθήκη προβλέπεται η επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας σε θέματα Πολιτισμού, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, Ασύλου, Συντονισμού Οικονομικών Πολιτικών, Διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος κλπ με την εξαίρεση πολιτικών όπως η φορολόγηση, η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική προστασία, η ΚΕΠΠΑ κ.λ.π.

³ ΕΥΡΩΒΑΡΟΜΕΤΡΟ 66/2006. Μόνο το 33% των ευρωπαίων πολιτών πιστεύει ότι τα πράγματα στην ΕΕ οδεύουν προς τη σωστή κατεύθυνση. http://ec.europa.eu/public_opinion

⁴ Η προσπάθεια της ΕΕ να επικοινωνήσει με τους πολίτες δεν είναι πρόσφατη καθώς σχετικές δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής χρονολογούνται από το 2001 έχοντας όμως το χαρακτήρα

Σχέδιο Δράσης

Η πρώτη κίνηση έχει σαν στόχο την εσωτερική αναδιάρθρωση της επικοινωνιακής πολιτικής της Επιτροπής με την έκδοση «Σχεδίου Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βελτίωση της Επικοινωνίας της ΕΕ» τον Ιούλιο του 2005⁵. Σ' αυτό, προτείνεται ο εκσυγχρονισμός και η βελτίωση των εργαλείων της επικοινωνιακής πολιτικής της ΕΕ, η οποία θα πρέπει να θεωρείται ξεχωριστή πολιτική, ενώ τονίζεται η σημασία του συντονισμού ανάμεσα στα ευρωπαϊκά όργανα (Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο).

Η επόμενη πρωτοβουλία αναπτύσσεται τον Οκτώβριο του 2005 με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εγκαινιά-

ζει το φιλόδοξο σχέδιο διαλόγου και επικοινωνίας με τους πολίτες, το ονομαζόμενο «Σχέδιο Δ για τη Δημοκρατία, το Διάλογο και τη Δημόσια Συζήτηση»⁶ το οποίο έθετε τα θεμέλια για μια σε βάθος συζήτηση σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης. Το Σχέδιο αυτό αποτελεί τη συνεισφορά της Επιτροπής στην πρόσκληση που απηύθυναν οι αρχηγοί των κρατών μελών της ΕΕ στη Σύνοδο Κορυφής του Ιουνίου του 2005 για μια περίοδο «στοχασμού» (reflection period), έπειτα από τα αρνητικά δημοψηφίσματα για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Ο στόχος ήταν σαφής και ξεκάθαρος: να επιτευχθεί μια νέα πολιτική συναίνεση⁷ σχετικά με τις ορθές πολιτικές που θα βοηθήσουν την Ευρώπη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Η αντι-

της μονόδρομης ενημέρωσης και πληροφόρησης για τις δραστηριότητες της ΕΕ. Ωστόσο, η Συντακτική Συνέλευση που εγκαινιάστηκε ένα χρόνο μετά τη συνθήκη της Νίκαιας του 2000, φιλοδοξούσε να κινητοποιήσει τους ευρωπαίους πολίτες σε μια συζήτηση για το μέλλον της ΕΕ και τη θέσπιση Συντάγματος. Το αποτέλεσμα ήταν μάλλον απογοητευτικό καθώς οι ευρωπαίοι πολίτες δεν αναμείχθηκαν ουσιαστικά σε αυτό το εγχείρημα, δεν ενημερώθηκαν αλλά ούτε και γοητεύτηκαν από αυτό (Kurpas and Meyer "The Communication White Paper – 'A Fundamentally New Approach'?" CEPS, February 2006).

⁵ Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βελτίωση της Επικοινωνίας της ΕΕ / SEC(2005) 985 final, 20.7.2005,

http://europa.eu.int/comm/dgs/communication/pdf/communication_com_en.pdf

⁶ «Σχέδιο Δ» για τη Δημοκρατία, το Διάλογο και τη Δημόσια Συζήτηση / COM (2005) 494 final, 13.10.2005. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0494en01.pdf

⁷ Σύμφωνα με σχετικές δημοσκοπήσεις, η συναίνεση των πολιτικών ελίτ φαίνεται δεδομένη, σε αντίθεση με την ευρύτερη κοινή γνώμη η οποία εμφανίζεται περισσότερο σκεπτική απέναντι στην ΕΕ. Οι δημοσκοπήσεις αυτές εμφανίζουν τις ευρωπαϊκές ελίτ να υποστηρίζουν σε ποσοστό 94% τη συμμετοχή της χώρας τους στην ΕΕ τη στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό για το ευρύτερο κοινό είναι μόνο 50% (Boerzel Tanja and Risse Thomas, "The Post-Nice Agenda of the EU: What's the Problem, How to Deal With It and What to Avoid", *European University Institute*, 2001). Άλλωστε η ίδια η Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και υπεύθυνη για την επικοινωνιακή πολιτική Margot Wallstrom κατά την παρουσίαση του «Σχεδίου Δ» παραδέχτηκε ότι η ΕΕ αποτέλεσε μέχρι τώρα εγχείρημα των πολιτικών ελίτ και ότι χρειάζονται δραστικές αλλαγές και σημαντικές μεταρρυθμίσεις στους ευρωπαϊκούς θεσμούς προκειμένου να κερδηθεί η υποστήριξη των ευρωπαίων πολιτών. Έφτασε μάλιστα μέχρι το σημείο να αναρωτηθεί αν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα ευρωπαϊκή δημοκρατία (Leo Cendrowicz, "EU moves on to Plan D to win trust", στην εφη. Guardian, 14 .10.2005)

πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και υπεύθυνη για την επικοινωνιακή στρατηγική⁸ Margot Wallstrom κατά την παρουσίαση του Σχεδίου Δ αλλά και σε πολυάριθμες ομιλίες και παρεμβάσεις της μετέπειτα, αναφέρεται σε αυτό ως ένα μέσο αξιοποίησης των πολιτικών ιδεών για την ανανέωση της Ευρώπης, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι νέες προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Οι προκλήσεις αυτές, όμως, απαιτούν συχνά σκληρές μεταρρυθμίσεις στο οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο των χωρών της ΕΕ, κάτι που απαιτεί ισχυρή νομιμοποίηση της Ένωσης από την πλευρά των πολιτών. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει ότι οι ευρωπαίοι πολίτες είναι ενημερωμένοι για τις διά-

φορες πολιτικές και τις επιλογές που υπάρχουν στο επίπεδο της ΕΕ, αλλά κυρίως προϋποθέτει ότι υπάρχει ένας χώρος, ένας δημόσιος πολιτικός χώρος⁹, όπου μπορούν να διαβουλευθούν σχετικά με τα ζητήματα αυτά και να ακούγονται οι απόψεις τους για τη λήψη των αποφάσεων. Επομένως, η νέα ευρωπαϊκή νομιμοποίηση δεν μπορεί παρά να συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία ενός τέτοιου χώρου που θα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη δεσμών αλληλεγγύης και συλλογικής ταυτότητας ανάμεσα στους ευρωπαίους πολίτες¹⁰, την ανάπτυξη με λίγα λόγια, μιας πολιτικής κουλτούρας την οποία να μπορούν να μοιραστούν όλοι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹¹.

⁸ Ας σημειωθεί ότι με την Επιτροπή Μπαρόζο (2004) η επικοινωνιακή πολιτική της ΕΕ αναβαθμίζεται όχι μόνο θεσμικά (αρμοδιότητα πλέον της αντιπροέδρου Wallstrom), αλλά εμποτίζει και όλη τη δραστηριότητα της ΕΕ, τουλάχιστον της Επιτροπής. Ειδικοί μελετητές μάλιστα προτείνουν να περιοριστούν οι αποσπασματικές επικοινωνιακές δράσεις της ΕΕ και να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η επικοινωνιακή στρατηγική με βάση συγκεκριμένους στόχους η εφαρμογή των οποίων θα αξιολογείται. Προτείνουν επίσης την προβολή των θεμάτων της ΕΕ μέσα από τα ΜΜΕ και όχι με δράσεις που απευθύνονται απ' ευθείας στους πολίτες, υποστηρίζοντας ότι μόνο μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται ευρύτητα κάλυψης (Broggemann Michael, De Clerck-Sachsse Julia, Kurpas Sebastian, "Towards Communication? Evaluating the Activities of the European Commission in the field of Communication", Study commissioned by the European Parliament Budget Committee, CEPS, 31.08. 2006)

⁹ Σε μελέτη του δικτύου των ευρωπαϊκών think tanks (European Policy Institutes Network) αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι οι ευρωπαίοι πολιτικοί θα πρέπει να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού και επικοινωνιακού ελλείμματος της ΕΕ δημιουργώντας έναν «ευρωπαϊκό δημοκρατικό και πολιτικό χώρο» ο οποίος θα λειτουργούσε σε συνέχεια της Συντακτικής Συνέλευσης (A Citizens Compact: Reaching out to the Citizens of Europe, An Initiative proposed by members of the European Policy Institutes Network (EPIN), Working Paper No.14 (Σεπτ. 2005)

¹⁰ Novy Leonard, "The EU's communication gap: Origins, ramifications and ways (not) to take it on" Halki International Seminars 2006 "Europe: Mind the Gaps" 21-25 Ιουνίου 2006, ΕΛΙΑΜΕΠ.

¹¹ Σύμφωνα με τον Χάμπερμας τρεις είναι οι εμπειρικές προϋποθέσεις που θα πρέπει να πληρούνται για το σχηματισμό ταυτότητας ακόμη και πέραν των εθνικών συνόρων, στο πρότυπο της δημιουργίας της εθνικής συνείδησης: α) η αναγκαιότητα μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας πολιτών, β) η κατασκευή ενός δημόσιου χώρου ευρωπαϊκής εμβέλειας και γ) η δημιουργία μιας πολιτικής κουλτούρας που να μπορούν να τη μοιραστούν όλοι οι πολίτες της ΕΕ.

Λευκή Βίβλος

Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται η *Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας*¹² που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την 1η Φεβρουαρίου 2006 καλώντας τους ευρωπαίους πολίτες αλλά και όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (Κράτη-Μέλη, τοπικές/περιφερειακές αρχές, ευρωπαϊκά όργανα, μη κυβερνητικούς οργανισμούς, ΜΜΕ) να διατυπώσουν τις απόψεις τους σχετικά με το ζήτημα της ενημέρωσης, της διαβούλευσης αλλά και της συμμετοχής των ευρωπαίων πολιτών στις αποφάσεις της ΕΕ. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι υπάρχει ένα σημαντικό *έλλειμμα πληροφόρησης* στην Ένωση το οποίο δυσχεραίνει τη νομιμοποίησή της, καθώς οι πολίτες νιώθουν ότι γνωρίζουν ελάχιστα για την ΕΕ και δεν έχουν λόγο στις ευρωπαϊκές αποφάσεις. Σύμφωνα με τη Wallstrom,¹³ η επικοινωνία είναι βασικό συστατικό της δημοκρατίας, απαραίτητο για την ανάπτυξη δημόσιου διαλόγου. Οι ευρωπαίοι πολίτες έχουν κάθε δικαίωμα να γνωρί-

ζουν τι πράττει η ΕΕ και γιατί. Έχουν, όμως, και δικαίωμα να συμμετέχουν στην πολιτική διαδικασία μέσα από μια αποτελεσματική και αμφίδρομη επικοινωνία με όλους τους θεσμούς. Σε μια ιδανική κατάσταση, οι Ευρωπαίοι πολίτες υποστηρίζουν πλήρως την ΕΕ επειδή καταλαβαίνουν πώς λειτουργεί και επειδή έχουν λόγο στη λήψη των αποφάσεων. Οι Ευρωπαίοι πολίτες ενημερώνονται από τα ΜΜΕ, το Διαδίκτυο και άλλες πηγές ενώ έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν τηλεοπτικές συζητήσεις για κρίσιμα θέματα της Ένωσης ανάμεσα σε ευρωπαίους πολιτικούς, ευρωβουλευτές και Ευρωπαίους Επιτρόπους¹⁴. Μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να συγκρίνουν τις διάφορες πολιτικές απόψεις και να σχηματίσουν γνώμη για αυτές. Έχουν επίσης τη δυνατότητα, σύμφωνα πάντα με τη Wallstrom, να ανταλλάσσουν απόψεις με άλλους πολίτες και να διατυπώνουν τη γνώμη τους στα πολιτικά τους κόμματα, τους τοπικούς τους πολιτικούς ηγέτες, τους ευρωβουλευτές τους κλπ.

(Χάμπερμας Γιούργκεν, «Χρειάζεται Σύνταγμα η Ενωμένη Ευρώπη;» Εφ. ΕΘΝΟΣ, 25 Ιουνίου 2005)

¹² Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας COM (2006) 35 final, 1.2.2006 http://europa.eu.int/comm/communication_white_paper/doc/white_paper_en.pdf

¹³ Margot Walstrom, Vice president of the European Commission responsible for Institutional Affairs and Communication Strategy "The White Paper on a European Communication. Defining common principles-which way forward?". Ομιλία στην Επιτροπή Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Βρυξέλλες 2/5/2006

¹⁴ Στις σύγχρονες δημοκρατίες η πολιτική διαδικασία ουσιαστικά νομιμοποιείται μέσα από τα ΜΜΕ τα οποία διαμεσολαβούν ανάμεσα στις πολιτικές ελίτ και τους πολίτες ενημερώνοντάς τους για την πολιτική πραγματικότητα και παρέχοντάς τους το νοηματικό πλαίσιο για την ερμηνεία των πολιτικών γεγονότων (βλ. Novy ο.π.)

Στο πλαίσιο αυτό η Λευκή Βίβλος επικεντρώνεται σε πέντε τομείς:

- στον καθορισμό κοινών αρχών με αφετηρία το δικαίωμα στην πληροφόρηση και την ελευθερία της έκφρασης¹⁵.
- στην ενίσχυση του ρόλου των πολιτών μέσα από την εκπαίδευσή τους σε ζητήματα αγωγής του πολίτη σε θέματα για την ΕΕ, γεγονός που θα τους βοηθήσει να ασκήσουν τα πολιτικά τους δικαιώματα¹⁶.
- στην ενίσχυση του ρόλου των ΜΜΕ αναφορικά με την παρουσίαση των ευρωπαϊκών θεμάτων¹⁷
- στην ευρύτερη διερεύνηση και ανάλυση των απόψεων και τάσεων της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης,

μέσα από τη βελτίωση και αξιοποίηση των ερευνών του Ευρωβαρόμετρου σε συνεργασία και με τα ΚΜ

- στη συνεργασία με τα ΚΜ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (“going local”) για την προώθηση του ευρωπαϊκού διαλόγου και τη δημιουργία ευρωπαϊκού δημόσιου χώρου. Η συνεργασία θα πρέπει να περιλαμβάνει επίσης τα πολιτικά κόμματα αλλά και οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών. Ο συντονισμός είναι απαραίτητος και ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά Θεσμικά Όργανα τα οποία θα πρέπει να υιοθετήσουν μια προσέγγιση περισσότερο επικεντρωμένη στον πολίτη.

¹⁵ Στη *Λευκή Βίβλο* προτείνεται οι αρχές αυτές, μετά την περίοδο διαβούλευσης, να συμπεριληφθούν σε μια Ευρωπαϊκή Χάρτα ή Κώδικα Συμπεριφοράς για την Επικοινωνία από την οποία θα προκύπτουν τα δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών στην ενημέρωση και επικοινωνία με την ΕΕ. Η πρόταση αυτή δημιούργησε πολλές αντιδράσεις στο χώρο των ΜΜΕ καθώς δόθηκε η εντύπωση ότι το κείμενο αυτό αφορούσε τα ΜΜΕ αναγκάζοντας την Επιτροπή να διευκρινίσει εκ των υστέρων ότι το κείμενο αυτό απευθύνεται σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, δηλ. στους ευρωπαϊκούς και εθνικούς φορείς κρατικούς ή μη και ότι σε καμία περίπτωση δεν θα έχει δεσμευτικό χαρακτήρα. Μια δεύτερη πρόταση της Λευκής Βίβλου σχετικά με την αναβάθμιση του ευρωπαϊκού δικτύου *Europe by Satellite* το οποίο προωθεί ειδησεογραφικό τηλεοπτικό υλικό από την δραστηριότητα της ΕΕ στα ΜΜΕ, δημιούργησε την εντύπωση ότι η ΕΕ επιθυμεί να δημιουργήσει ένα ευρωπαϊκό πρακτορείο ειδήσεων με ελεγχόμενες ειδήσεις, κάτι που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αρνήθηκε, διευκρινίζοντας ότι πρότεινε μόνο την αναβάθμιση του παρεχόμενου στα ΜΜΕ υλικού (βλ. Συνέντευξη *M. Wallstrom* “The Messenger and the message” στο περιοδικό *Parliament Magazine*, 20 Φεβρουαρίου 2006)

¹⁶ Σύμφωνα με τη *Λευκή Βίβλο* η αγωγή των πολιτών στα ευρωπαϊκά θέματα είναι ευθύνη των ΚΜ χωρίς όμως αυτή να εξαντλείται στη σχολική εκπαίδευση. Τα ΚΜ πρέπει να διασφαλίσουν την πρόσβαση όλων των πολιτών τους, ακόμη και εκείνων που ανήκουν σε μειονότητες, σε χώρους πληροφόρησης και δημόσιας συζήτησης για τα ευρωπαϊκά θέματα εντάσσοντάς τους με αυτόν τον τρόπο στην ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα.

¹⁷ Μια σειρά από έρευνες αποδεικνύουν ότι η κάλυψη των ευρωπαϊκών θεμάτων από τα ΜΜΕ παραμένει περιορισμένη και κατακερματισμένη τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Η ΕΕ εμφανίζεται «απρόσωπη» για αυτό στόχος της ΕΕ είναι να δοθεί στην Ένωση ανθρώπινο πρόσωπο έτσι ώστε οι πολίτες να μπορούν να ταυτιστούν με το ευρωπαϊκό όραμα. Ως προς αυτό η Λευκή Βίβλος προτείνει, ανάμεσα σε άλλα, την προώθηση ελκυστικού ενημερωτικού υλικού στα ΜΜΕ από τα ΚΜ αλλά και από τα ευρωπαϊκά όργανα καθώς και την ανάπτυξη συνεργασιών με τα ΜΜΕ σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Δημόσια Σφαίρα

Είναι προφανές ότι η Λευκή Βίβλος προσπαθεί να ορίσει αλλά και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εκείνες που θα οδηγήσουν στη λειτουργία μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, η οποία θα συμβάλλει στη νομιμοποίηση¹⁸ του νέου ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Στο σημείο αυτό όμως πρέπει να διευκρινιστεί, όπως άλλωστε φροντίζει να το πράξει και η ίδια η Επιτροπή, ότι η ευρωπαϊκή επικοινωνιακή πολιτική δεν φιλοδοξεί να δημιουργήσει μια ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα¹⁹ η οποία θα αντικαταστήσει τις εθνικές, αλλά μάλλον μια *δημόσια σφαίρα η οποία θα λειτουργεί συμπληρωματικά* με αυτές και απλώς θα είναι αφιερωμένη σε

ευρωπαϊκά ζητήματα τα οποία θα συζητούνται στο ίδιο νοηματικό πλαίσιο και στον ίδιο χρόνο, σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Η δημιουργία, άλλωστε, μιας ενιαίας ευρωπαϊκής σφαίρας που θα αντικαθιστούσε τις εθνικές δεν είναι εφικτή αλλά ούτε και επιθυμητή αφού η πολιτική κουλτούρα των ευρωπαίων πολιτών διαμορφώνεται σε εθνικό επίπεδο, από την εθνική τους εκπαίδευση, τη συμμετοχή τους κυρίως στους εθνικούς και τοπικούς/περιφερειακούς θεσμούς και τα ΜΜΕ που λειτουργούν με εθνικές και τοπικές αναφορές²⁰. Για το λόγο αυτό άλλωστε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναθέτει κυρίως στα ΚΜ την ευθύνη να «διαπαιδαγωγήσουν» και να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες τους στα θέματα της ΕΕ. Άλλωστε, πολλά ΚΜ, είναι

¹⁸ Η νομιμοποίηση ενισχύεται επίσης και από το κριτήριο της υποχρέωσης λογοδοσίας (accountability) των ευρωπαϊκών οργάνων και των πολιτικών, το οποίο ικανοποιείται εν μέρει από τη δημοσιοποίηση των ευρωπαϊκών αποφάσεων και την πορεία υλοποίησης των πολιτικών της ΕΕ (De Vreese, Claes "Communicating Europe" *Foreign Policy Centre*, 2003).

¹⁹ Στη σχετική βιβλιογραφία έχει αναπτυχθεί ολόκληρη συζήτηση αναφορικά με την απουσία των προϋποθέσεων εκείνων (κοινή γλώσσα, αμιγώς ευρωπαϊκά ΜΜΕ, ευρωπαϊκός δήμος κλπ) που θα οδηγούσαν στη δημιουργία ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας. Ωστόσο, όλοι σχεδόν φαίνεται να συμφωνούν ότι ακόμη και αν απουσιάζουν τα χαρακτηριστικά αυτά, η ύπαρξη ενός λειτουργικού τέτοιου χώρου είναι εφικτή. Είναι κοινή η πεποίθηση ότι η δημόσια σφαίρα αποτελεί κοινωνική κατασκευή η οποία προκύπτει από τη διαδικασία της δημόσιας αντιπαράθεσης επί διαφόρων ζητημάτων καταλήγοντας στη δημιουργία πολιτικών κοινοτήτων και αυτό είναι κάτι που μπορεί να συμβεί και στην περίπτωση της ΕΕ, ακόμη και αν δεν ακολουθεί το πρότυπο των εθνικών πολιτικών κοινοτήτων (Risse Thomas, "An Emerging European Public Sphere? Theoretical Clarifications and Empirical Indicators" *Paper presented to the Annual Meeting of the European Union Studies Association (EUSA) Nashville TN, March 27-30, 2003*)

²⁰ Εφημερίδες ευρωπαϊκού προσανατολισμού όπως πχ. οι *Financial Times*, *Le Monde Diplomatique*, *European Voice* (εβδομαδιαία κοινοτική εφημερίδα του *Economist*) δεν έχουν επιρροή στο ευρύ κοινό αλλά μόνο στις ευρωπαϊκές πολιτικές ελίτ. Το ίδιο συμβαίνει και με τα ευρωπαϊκά τηλεοπτικά κανάλια *Arte*, *Euronews*, *Eurosport* τα οποία έχουν ελάχιστη απήχηση σε σχέση με εθνικά κανάλια ή ακόμη και με διεθνή ειδησεογραφικά κανάλια όπως το *CNN*, *BBC World* και πιο πρόσφατα το *France 24* και το αγγλόφωνο *Al Jazeera*, μολοντί ο ανταγωνισμός για τη «διεθνή (και διεθνοποιημένη) κοινή γνώμη» είναι σκληρότατος.

μάλλον απρόθυμα να «εκχωρήσουν» στην Επιτροπή επικοινωνιακές αρμοδιότητες. Σε πολλές περιπτώσεις ακόμη και η συνεργασία των ΚΜ με την Επιτροπή είναι προβληματική.

Από τα παραπάνω, όμως, προκύπτει και η δυσκολία της δημιουργίας «ευρωπαϊκής» δημόσιας σφαίρας. Μπορεί να μην είναι απαραίτητα τα στοιχεία της γλώσσας και του «δήμου» για να λειτουργήσει η ΕΕ ως πολιτική κοινότητα, φαίνεται όμως ότι είναι απαραίτητο να υπάρχει τουλάχιστον ένα κοινό νοηματικό πλαίσιο, μια κοινή «αφηγηματική ιστορία» (narrative) για το τι είναι η ΕΕ, που να μοιράζονται όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες, κάτι όμως που δεν έχει επιτευχθεί παρά τις προσπάθειες της ΕΕ να προωθήσει την εικόνα της τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που απουσιάζει και θα μπορούσε να βοηθήσει σημαντικά στη δημιουργία δημόσιου χώρου είναι η δράση των ευρωπαϊκών κομμάτων στις Ευρωεκλογές με κριτήρια πραγματικής πολιτικής αντιπαράθεσης στα θέματα της ΕΕ μέσα από την παρουσίαση πολιτικών προγραμμάτων, ενιαίων ψηφοδελτίων ή ακόμη και την πρόταση υποψηφίων για τη θέση του προέδρου της Επιτροπής²¹. Στο πλαίσιο αυτό, δεν φαίνεται με ποιο τρόπο η Λευκή Βίβλος και οι άλλες δράσεις της Επιτροπής θα καταπο-

λεμήσουν την απροθυμία των ΜΜΕ να προβάλλουν θέματα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος τα οποία μάλιστα προέρχονται από την ίδια την ΕΕ προκαλώντας έτσι την (δικαιολογημένη ή αδικαιολόγητη) καχυποψία των δημοσιογράφων. Από την άλλη πλευρά, είναι εντυπωσιακό να παρατηρήσει κανείς ότι σε μια από τις λίγες φορές που τα εθνικά ΜΜΕ ασχολήθηκαν εκτενώς με τα ευρωπαϊκά θέματα και προκάλεσαν ευρεία δημόσια συζήτηση²², όπως στην περίπτωση του δημοψηφίσματος στη Γαλλία για τη Συνταγματική Συνθήκη, το αποτέλεσμα κάθε άλλο παρά αρεστό ήταν για την ΕΕ.

Πολλαπλά ελλείμματα

Όμως, ακόμη και αν ήταν δυνατή η δημιουργία αυτού του δημόσιου χώρου, όπου οι πολίτες ενημερώνονται από τα ΜΜΕ και ανταλλάσσουν απόψεις, διατυπώνουν τη γνώμη τους και ελέγχουν τους πολιτικούς για την υλοποίηση των προγραμμάτων τους, δεν είναι σαφές πώς αυτό θα αντικαθιστούσε την πραγματική συμμετοχή των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων. Για την εξασφάλιση της συναίνεσης των πολιτών στο νέο ρόλο της ΕΕ δεν αρκεί η δημιουργία ενός φόρουμ ανταλλαγής ιδεών αλλά απαιτούνται μάλλον ριζικότερες δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις

²¹ Ομιλία του Ιταλού Υπουργού Εξωτερικών Μάσιμο Ντ'Αλέμα για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών (12-2-2007).

²² Σύμφωνα με το ερευνητικό πρόγραμμα EMEDIATE το οποίο χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και 9 ευρωπαϊκά ερευνητικά κέντρα.

που θα εγγυώνται την ενεργότερη και αποτελεσματικότερη συμμετοχή τους στην πολιτική διαδικασία.

Η μείωση του ελλείμματος πληροφόρησης μπορεί μεν να συμβάλλει

στην κατανόηση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος δεν φαίνεται όμως να συμβάλλει και στη μείωση του δημοκρατικού ελλείμματος, την ύπαρξη του οποίου τελικά απηχεί.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βελτίωση της Επικοινωνίας της ΕΕ / 20.7.2005

Κείμενο για την εσωτερική αναδιοργάνωση της επικοινωνιακής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με έμφαση στην επαγγελματική προσέγγιση και τη στενότερη συνεργασία όλων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ.

Plan D – Σχέδιο για τη Δημοκρατία, το Διάλογο και τη Συζήτηση / 13.10.2005

Κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως συνεισφορά στην «περίοδο στοχασμού» που εγκαινίασαν οι αρχηγοί των ΚΜ στη Σύνοδο Κορυφής του Ιουνίου 2005 μετά τα αρνητικά δημοψηφίσματα σε Γαλλία και Ολλανδία για τη Συνταγματική Συνθήκη.

Βασικά σημεία:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέχει το κοινό πλαίσιο για τις συζητήσεις που διεξάγονται για το μέλλον της ΕΕ, σε εθνικό επίπεδο.
- Τα αποτελέσματα των εθνικών συζητήσεων θα καταλήξουν σε συγκεκριμένο «οδικό χάρτη» για το μέλλον της ΕΕ. Σύμφωνα με την αρχική πρόβλεψη η διαδικασία έπρεπε να είχε ολοκληρωθεί στη Σύνοδο Κορυφής του Ιουνίου 2006, όμως, προς το παρόν, έχει μετατεθεί στη Γερμανική προεδρία του 2007.
- Συνεργασία Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τα άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ για την ενδυνάμωση του διαλόγου.

Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας / 1.2.2006

Πρόσκληση για διαβούλευση προς όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (ΚΜ, Τοπικές/Περιφερειακές Αρχές, Κοινωνία Πολιτών, ΜΜΕ) αναφορικά με την επικοινωνία της ΕΕ με τους ευρωπαίους πολίτες και τη δημιουργία δημόσιου χώρου συζήτησης και διαβούλευσης για τα ευρωπαϊκά θέματα.

Βασικά σημεία:

- καθορισμός αρχών/δικαιωμάτων
- ενίσχυση της αγωγής των πολιτών σε θέματα ΕΕ
- ενίσχυση ρόλου ΜΜΕ
- κατανόηση ευρωπαϊκής κοινής γνώμης
- συνεργασίες με ΚΜ, τοπικές/περιφερειακές αρχές, κοινωνία πολιτών κλπ

Ελληνικά Σχόλια για τη Λευκή Βίβλο:

Οι παρατηρήσεις της ελληνικής πλευράς επί της «Λευκής Βίβλου» κινήθηκαν γενικά στις κάτωθι κατευθύνσεις:

- Η Ελλάδα έχει υπογράψει Μνημόνιο Συνεργασίας με την ΕΕ στον τομέα της Ευρωπαϊκής Επικοινωνίας από το 2003.
- Η εισαγωγή ευρωπαϊκής διάστασης στον εθνικό πολιτικό διάλογο και την εθνική επικοινωνιακή πολιτική είναι προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη «πανευρωπαϊκής πολιτικής κουλτούρας».
- Η Ευρωπαϊκή Χάρτα για την επικοινωνία θα πρέπει να καταρτιστεί σε εθελοντική βάση.
- Ήδη λειτουργεί στην Ελλάδα ειδικός ιστότοπος www.europe4me.gr ο οποίος μπορεί να αποτελέσει ένα δυναμικό φόρουμ επικοινωνίας για το μέλλον της Ευρώπης.
- Υπέρ της δημιουργίας Πάνελ Εθνικών Εμπειρογνομώνων το οποίο θα αναλύει τη στάση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, όπως καταγράφεται από το Ευρωβαρόμετρο.
- Επισημαίνεται ότι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ απαιτούν ισχυρή πολιτική ηγεσία και σαφές ευρωπαϊκό όραμα αλλά πάνω από όλα είναι απαραίτητη η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο ευρωπαϊκό εγχείρημα.

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ο Υπουργός Επικρατείας και κυβερνητικός εκπρόσωπος Θεόδωρος Ρουσόπουλος κατέθεσε στο Συμβούλιο Παιδείας, Νεότητας και Πολιτισμού, που συνήλθε στις Βρυξέλλες στις 24 και 25 Μαΐου, κείμενο με ορισμένες σκέψεις για την ευρωπαϊκή επικοινωνιακή πολιτική καθώς και δυο συναφείς προτάσεις.

Στο σκεπτικό αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι η επιτυχία της ευρωπαϊκής επικοινωνιακής πολιτικής αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας για το ίδιο το μέλλον της ΕΕ για το λόγο ότι μπορεί να αναπτύξει στενότερους δεσμούς μεταξύ της Ένωσης και των πολιτών της βασισμένου στην αμοιβαία εμπιστοσύνη. Η ενημέρωση, η επικοινωνία και ο δημόσιος διάλογος διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο ως προς τη δημιουργία πολιτικής νομιμοποίησης και καλλιεργούν συνάμα θετικό κλίμα στην κοινή γνώμη. Είναι φανερό πως χρειάζεται μια διαφορετική σχέση με τα ΜΜΕ, τονίζεται σχετικά.

Υπό το ανωτέρω πρίσμα εκτιμάται και ο ρόλος του επαγγελματία ευρωπαίου δημοσιογράφου που καλείται σε δημιουργική «συνέργεια» με την ΕΕ, ως ζωντανός κρίκος με τους ευρωπαίους πολίτες που πρέπει να τεθούν στο επίκεντρο κάθε επικοινωνιακού σχεδιασμού και προσπάθειας. Ως προς αυτό καθοριστική σημασία έχει η εικόνα, η καθημερινή οπτικοακουστική κουλτούρα μέρος της οποίας θα πρέπει να γίνει η ΕΕ, δηλαδή η δημόσια εικόνα της που συχνά παρουσιάζεται ως ξερή, γραφειοκρατική και άνευ φαντασίας.

Κατά συνέπεια, αναφέρεται σχετικά, το πρόβλημα είναι πώς το έργο της ΕΕ θα διοχετεύεται προς τους πολίτες με μεθόδους που θα το καταστούν προσβάσιμο στο ευρύτερο κοινό, ήτοι μέσα από τα επικρατούντα ΜΜΕ.

Με βάση τα ανωτέρω ο Υπουργός υπέβαλε δυο προτάσεις:

1. τη δημιουργία «Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Επικοινωνίας» το οποίο, μεταξύ άλλων, θα συλλέγει και θα επεξεργάζεται στοιχεία και προτάσεις για τις μεθόδους βελτίωσης της δημόσιας εικόνας της ΕΕ, ιδιαίτερα μέσα από τα ΜΜΕ. Στο *Παρατηρητήριο* προτείνεται να συμμετέχουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και ευρωπαϊκοί οργανισμοί ΜΜΕ. Για την επεξεργασία της πρότασης θεωρείται αναγκαία η σύσταση Ομάδας Εργασίας.
2. τηλεοπτικό πανευρωπαϊκό Πρόγραμμα με τίτλο «Το Λεπτό της Ευρώπης» με την εκούσια συμμετοχή της Δημόσιας Τηλεόρασης των κρατών-μελών. Η μετάδοση του Προγράμματος, υπό την απόλυτη και πλήρη ευθύνη των παραγωγών του, προτείνεται να είναι καθημερινή και ταυτόχρονη σε όλα τα κράτη-μέλη.

Οι προτάσεις αυτές θα συζητηθούν σε προσεχείς συνεδριάσεις της Ομάδας Πληροφόρησης (Working Group on Information), οργάνου της ΕΕ, όπου συζητείται η ευρωπαϊκή επικοινωνιακή πολιτική. Σ' αυτή συμμετέχουν εκπρόσωποι (υπεύθυνοι Τύπου) όλων των κρατών-μελών.